

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

سرشناسه:	میرداماد نجف‌آبادی، سیدعلی
عنوان و نام پدیدآور:	اصول و روشهای حفظ قرآن/سیدعلی میردامادنصف‌آبادی.
مشخصات نشر:	قم : مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۳.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۸۵۱-۲
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه.
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۴ (فیبا).
موضوع:	قرآن -- حفظ -- راهنمای آموزشی
موضوع:	قرآن -- حفظ
رده بندی کنگره:	BP۸۰/۸/۶الفم۹/۱۳۹۳
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۱۵۱۰۷
شماره کتابشناسی ملی:	۳۵۲۰۶۸۵

اصول و روش‌های حفظ قرآن

سید علی میرداماد نجف آبادی

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

اصول و روش‌های حفظ قرآن

مؤلف: سید علی میرداماد نجف‌آبادی

چاپ دوم: ۱۳۹۴ ش / ۱۴۳۶ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ص ع و آ ل ه ج

● چاپ: زلال کوثر ● قیمت: ۹۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۱۰۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- قم، چهارراه شهدا، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نیش کوچه ۱۸. تلفکس: ۹ - ۳۷۸۳۹۳۰۵ ۲۵ ۹۸+
- قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ ۲۵ ۹۸+ فکس: ۳۲۱۳۳۱۴۶ ۲۵ ۹۸+
- قم، ساختمان ناشران، طبقه سوم، پلاک ۳۰۸. تلفن: ۳۷۸۴۲۴۰۲ ۲۵ ۹۸+

pub.miu.ac.ir

miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت چهره‌های متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی اند. «**جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية**» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«**مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ**» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای سید علی میرداماد نجف آبادی مؤلف کتاب اصول و روش های حفظ قرآن و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می کند.

مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از هنر‌نمایی مؤمنان، مجاهدان و عالمانی است که با تمسک و پای‌بندی به حقیقت بی‌متها، در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند و در این میان، چه درخشندگی چشم‌نوازی در اسلام عزیز است که علم را به ذات خود، شرافتمند و فخیم دانسته و از باب تا محراب، کائنات را سراسر علم و عالم و معلوم می‌نمایاند و در مکتب آن، جز اولوالعلم و راسخان در مسیر طلب دانش، کسی را توان دست‌یابی به گنجینه‌های حکمت نیست.

علم برخاسته از وجدان پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد کمال انسانی، عظمت روحی و رشد معنوی می‌بخشد و فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد، و هم جامعه را سمت و سوی سعادت‌مندان به‌بخشیده و آن را به جامعه‌ای متمدن و پیشرو متحول می‌کند. بی‌توجهی یا کوتاه‌فکری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، هویت، امنیت، سعادت و سربلندی

مادی و معنوی باشد، اما آن را در صراطی غیر از حقیقت‌طلبی، علم‌اندوزی و حکمت‌مداری الهی طلب نمایند.

انقلاب سراسر نور اسلامی ایران که داعیه جهانی‌سازی کلمة الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را داشته و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی غرب و شرق را به نظاره نشسته است، با اندیشه فقاهتی در اداره حکومت و نظریه مترقی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه نمود که امید و نشاط را نه تنها در شیعیان و مسلمانان، بلکه در دل تمامی آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان زنده ساخت.

در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله) با عزمی مصمم و با تمامی توان، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر رحمته الله علیه، در صحنه حاضر شده و با تأکید بر اهمیت و فوریت این حرکت فراگیر و بی‌وقفه، همه توانمندی‌ها و اراده‌ها را جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌افزا راهبری و رصد می‌کنند.

جامعة المصطفی رحمته الله علیه العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی رحمته الله علیه و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت علیهم السلام جامه تحقق می‌پوشاند.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی رحمته الله علیه نیز که مهم‌ترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفی رحمته الله علیه است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر، متناسب

با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های جدید فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک‌درسی، به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفی ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و تکالیف خود می‌داند.

اثر علمی پیش رو نیز به همت مؤلف محترم جناب آقای سید علی میرداماد نجف آبادی و برای دوره کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن، در چارچوب اهداف و برنامه‌های پژوهشگاه و مبتنی بر نیازسنجی‌های صورت گرفته، تهیه و تدوین شده است.

در پایان لازم است ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف/مترجم محترم، از کلیه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، به‌ویژه همکاران محترم مرکز بین‌المللی نشر و ترجمه المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر نماییم و از خداوند متعال برای ایشان و همه خادمان عرصه تبلیغ و نشر مفاهیم و معارف دینی، آرزوی بهروزی، موفقیت و سعادت نماییم.

فهرست

مقدمه	۱۹
۱. کلیات و مفاهیم	۲۵
گفتار اول: واژه‌شناسی حفظ قرآن	۲۵
۱. حفظ	۲۵
۲. ذکر	۲۷
۳. حمل القرآن	۲۹
۴. جمع القرآن	۳۰
۵. وعی	۳۱
۶. استظهار	۳۱
گفتار دوم: تاریخچه حفظ قرآن	۳۲
۱. پیامبر، اولین حافظ قرآن	۳۲
۲. اهتمام صحابه به حفظ قرآن	۳۳
الف) حافظان مهاجر	۳۵
ب) حافظان انصار	۳۵
ج) حافظان زن	۳۵
د) حافظان مشهور عصر نبوی	۳۶
۳. قدرت حافظه عرب	۳۶
گفتار سوم: عوامل گسترش حفظ در صدر اسلام	۳۸

۱. بلاغت و فصاحت قرآن ۳۸
۲. مضمون زندگی بخش آیات الاهی ۳۸
۳. اهتمام و سفارش پیامبر به «حفظ» قرآن ۳۹
۴. جایگاه والای حافظان ۴۰
۵. پاداش اخروی ۴۰
- گفتار چهارم: اهمیت حفظ قرآن ۴۱
۱. حفظ قرآن در قرآن ۴۱
۲. حفظ قرآن و پاداش آن در کلام معصومان علیهم السلام ۴۱
- الف) هم نشینی با فرشتگان ۴۲
- ب) در شمار بزرگان امت جای گرفتن ۴۲
- ج) ایمنی از عذاب الاهی ۴۲
- د) آبادی قلب ۴۳
- ه) مشمول آمرزش الاهی ۴۳
- و) پاداش مضاعف ۴۴
- ز) پذیرفته شدن شفاعت ۴۴
- ح) بالاترین درجات بهشت ۴۵
- ط) دریافت پاداش انبیا ۴۵
۳. حفظ قرآن در سیره معصومان علیهم السلام ۴۵
- الف) بخشش مجازات حافظان ۴۶
- ب) حفظ قرآن در جایگاه مهریه ۴۶
- ج) تقدم حافظان در صحنه های اجتماعی ۴۷
- د) اختصاص مستمری از بیت المال ۴۸
- گفتار پنجم: اهمیت و ضرورت حفظ قرآن در زمان حال ۴۹
۱. انس با قرآن و عمل به آن ۵۰
۲. بهره مندی از عبادت ۵۰
۳. انس با تلاوت ۵۱
۴. آرامش روحی ۵۲
۵. نجات از تنهایی ۵۲

۶. فهم بهتر قرآن ۵۳
۷. بهره‌مندی از پاداش و مقامات اخروی ۵۳
۸. غنا و بی‌نیازی ۵۳
۹. آبادی و احیای قلب ۵۴
۱۰. دریافت پاداش پیامبران ۵۴
۱۱. محبوبیت و احترام در دنیا و آخرت ۵۵
۱۲. فراگیری عملی همه مهارت‌های تلاوت قرآن ۵۵
۱۳. تقویت حافظه ۵۶
۱۴. ایجاد فضای قرآنی در میان جامعه و جوانان و دوری از مفسد ۵۶
۱۵. پربارکردن اوقات فراغت ۵۷
۱۶. جایگزین کردن نغمه‌های زیبای قرآن به جای آهنگ‌های نامطلوب ۵۷
- گفتار ششم: اهمیت حفظ قرآن برای طالبان علوم دینی و مبلغان ۵۷
- حفظ قرآن و سیره و کلام بزرگان ۵۹
- الف) سید بن طاووس رحمته‌الله‌علیه ۵۹
- ب) شهید اول رحمته‌الله‌علیه ۵۹
- ج) شهید ثانی رحمته‌الله‌علیه ۵۹
- د) ملا فتح‌الله کاشانی رحمته‌الله‌علیه ۶۰
- هـ) آیت‌الله بروجردی رحمته‌الله‌علیه ۶۱
- و) امام خمینی رحمته‌الله‌علیه ۶۱
- ز) سخن مقام معظم رهبری دام‌ظله ۶۲
- ح) آیت‌الله بهجت رحمته‌الله‌علیه ۶۴
- ط) آیت‌الله مکارم شیرازی دام‌ظله ۶۴
- ی) علامه حسن‌زاده آملی دام‌ظله ۶۵
- ک) آیت‌الله خزعلی‌دام‌ظله ۶۶
- گفتار هفتم: حافظان قرآن الگوهای عملی جامعه ۶۷
۱. عبدالله بن مسعود ۶۸
۲. جعفر بن ابی‌طالب ۶۸
۳. حافظان شهید ۶۹

۶۹	۴. حبيب بن مظاهر.....
۷۳	۲. اصول و مقدمات حفظ قرآن.....
۷۳	گفتار اول: سن حفظ (بهترین دوران حفظ قرآن).....
۷۴	۱. ابن سینا.....
۷۴	۲. سيد بن طاووس.....
۷۴	۳. رودکی.....
۷۴	۴. ابوالعیناء.....
۷۵	۵. حافظ شیرازی.....
۷۵	۶. ناصر خسرو.....
۷۵	۷. ابن اثیر جزری.....
۷۶	۸. اتناکی.....
۷۶	۹. ملک‌المحدثین.....
۷۶	۱۰. فرزددق.....
۷۶	۱۱. فخرالدین عراقی.....
۷۷	۱۲. شبلنجی.....
۷۷	۱۳. شهاب‌الدین.....
۷۷	۱۴. ابوالحسنات.....
۷۷	۱۵. ابن‌البان.....
۷۷	۱۶. جبرتی.....
۷۸	گفتار دوم: انواع و اشکال حفظ قرآن.....
۷۸	۱. حفظ ترتیبی.....
۷۸	۲. حفظ موضوعی.....
۸۰	گفتار سوم: مقدمات حفظ قرآن.....
۸۰	۱. مقدمات روحی - روانی.....
۸۰	الف) نیت و هدف.....
۸۱	ب) انگیزه و اشتیاق.....
۸۲	ج) تصمیم، عزم و پشتکار.....
۸۳	د) توکل.....

۲. مقدمات علمی.....	۸۳
الف) مقدمات علمی ضروری.....	۸۳
ب) مقدمات علمی ترجیحی.....	۸۴
یکم) آشنایی با معانی و مفاهیم آیات.....	۸۴
دوم) آشنایی با قواعد زبان عربی (صرف و نحو).....	۸۵
سوم) آشنایی با علم تجوید.....	۸۶
چهارم) آشنایی با نعمات و الحان و سبک‌های تلاوت در حد خواندن ترتیلی مناسب.....	۸۶
پنجم) آشنایی با اصول و قواعد حفظ قرآن.....	۸۷
۳. مقدمات عملی.....	۸۷
الف) تعیین سرعت حفظ.....	۸۸
ب) انتخاب مصحف مناسب.....	۸۹
ج) انتخاب یک هم‌بحث مناسب.....	۹۱
د) انتخاب جلسه و استاد حفظ.....	۹۱
۴. مقدمات آدابی و معنوی.....	۹۱
الف) دعا و توسل.....	۹۱
ب) پاکیزگی و دوری از گناه.....	۹۴
ج) پاکی و طهارت ظاهری.....	۹۴
د) طلب یاری از قرآن برای نجات از شیطان.....	۹۵
ه) رو به قبله بودن.....	۹۶
و) خواندن قرآن به صورت ترتیل.....	۹۶
ز) اندیشیدن و تفکر.....	۹۶
ح) خشوع در قرآن.....	۹۷
ط) دعای ختم قرآن.....	۹۸
گفتار چهارم: تمرکز در حفظ قرآن.....	۹۸
عوامل تمرکز.....	۱۰۰
الف) عوامل بیرونی تمرکز.....	۱۰۰
یکم) عامل زمان.....	۱۰۰
دوم) مکان حفظ.....	۱۰۴

- ب) عوامل درونی تمرکز..... ۱۰۶
۳. روش های حفظ قرآن و نگهداری آن..... ۱۱۳
- نکات آغازین ۱۱۴
- گفتار اول: روش های کلی حفظ قرآن..... ۱۱۵
۱. حفظ قرآن با شنیدن نوارهای ترتیل..... ۱۱۵
۲. حفظ قرآن به وسیله کتابت..... ۱۱۶
۳. حفظ قرآن با روش تکرار آیات توسط شخص..... ۱۱۷
- گفتار دوم: مراحل حفظ آیات جدید..... ۱۱۷
۱. خواندن آیات از روی مصحف..... ۱۱۷
۲. درک مفهوم آیات..... ۱۱۸
۳. استماع ترتیل..... ۱۱۸
۴. تکرار آیات..... ۱۱۸
- حفظ آیات طولانی..... ۱۲۰
۵. نوشتن آیات..... ۱۲۱
- چند تذکر کلی..... ۱۲۲
- گفتار سوم: حفظ شماره آیات..... ۱۲۳
- گفتار چهارم: حفظ آیات مشابه..... ۱۲۴
۱. انواع تشابه..... ۱۲۵
- الف) آیات و عبارات کاملاً شبیه..... ۱۲۵
- ب) آیات تا حدودی مشابه..... ۱۲۵
- ج) جملات و اجزای متشابه..... ۱۲۶
- د) فصل ها و مجموعه های مشابه..... ۱۲۶
۲. روش ها و تکنیک های حفظ آیات مشابه..... ۱۲۷
- الف) تکرار زیاد..... ۱۲۷
- ب) یادداشت برداری..... ۱۲۷
- ج) کشف علت ها و نسبت ها..... ۱۲۸
- یکم: کشف روابط و نسبت های مفهومی..... ۱۲۸
- دوم: کشف نسبت ها و علت های ادبی..... ۱۲۹

۱۲۹	سوم: کشف نسبت‌های آماری.....
۱۳۱	د) ایجاد رموز قراردادی (رمزگردانی).....
۱۳۳	گفتار پنجم: نگهداری و مرور محفوظات.....
۱۳۳	۱. برنامه مرور محفوظات.....
۱۳۴	الف) برنامه کوتاه‌مدت تکرار.....
۱۳۴	ب) برنامه بلندمدت تکرار.....
۱۳۵	۲. روش‌های نگهداری و مرور محفوظات.....
۱۳۵	الف) مباحثه و پرسش.....
۱۳۵	ب) استفاده از ترتیل برای مرور.....
۱۳۶	۳. نقش استاد حفظ و جلسات قرآن در تثبیت محفوظات.....
۱۳۶	الف) شرکت در جلسات حفظ قرآن.....
۱۳۶	ب) استفاده از تجربه استاد و حضور در محضر او.....
۱۳۷	گفتار ششم: وظایف حافظ قرآن.....
۱۳۷	۱. فروتنی.....
۱۳۷	۲. عمل به قرآن.....
۱۳۸	۳. نگهداری محفوظات.....
۱۳۹	۴. پرهیز از اشتغال مفرط به کارهای دنیوی.....
۱۴۰	۵. لزوم روخوانی قرآن.....
۱۴۳	ضمائم.....
۱۴۳	گفتار اول: نونهالان و حفظ قرآن.....
۱۴۳	نکاتی چند درباره نونهالان.....
۱۴۳	۱. نقطه شروع.....
۱۴۳	۲. سرعت نیخشیدن به «حفظ».....
۱۴۴	۳. پرداختن به بازی و تفریح.....
۱۴۴	۴. ایجاد علاقه در نونهالان.....
۱۴۶	الف) عوامل مؤثر پیش از ولادت.....
۱۴۷	ب) عوامل مؤثر پس از ولادت.....
۱۴۸	گفتار دوم: راه‌های تقویت حافظه.....

۱. خوراکی های توصیه شده برای تقویت حافظه ۱۴۸
۲. توصیه های رفتاری برای تقویت حافظه ۱۵۳
۳. عوامل معنوی ۱۵۴
۴. آفات حافظه ۱۵۴
- گفتار سوم: ضرورت سامان دهی حافظان و اعطای امتیازات اجتماعی به آنان ۱۵۴
- گفتار چهارم: بررسی برخی آیات مشابه ۱۵۷
- فهرست منابع ۱۷۳

مقدمه

نور در قاموس بشریت، جلوه‌ای از همه پاک‌ها و نشانه‌ای از رشد و هدایت و روزنه‌ای به سوی سعادت است. نور، زندگی است و شادابی، نور کمال است و جمال. نور اوج تمام خواسته‌های حقیقی انسان و تجلی رحمت بیکران الهی می‌باشد و قرآن، نور مطلق است: ﴿...قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ﴾^۱؛ زیرا سخن کسی می‌باشد که خود نور است: ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ...﴾^۲؛ نوری که محتاج هیچ‌چیز برای نورافشانی خود نیست، بلکه هرچه نور در عالم وجود است، رهین اوست. نوری است بر روی نور «نُورٌ عَلَى نُورٍ». هرگاه خدا بخواهد، پرتوهایی از این نور را در سینه بندگان خود قرار می‌دهد: ﴿...وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا...﴾^۳ و آن‌کس که صاحب این نور فراگیر گردد؛ نورانی می‌شود، به کمال می‌رسد، رشد می‌یابد، خود باعث هدایت می‌گردد و در نهایت، رنگ الهی می‌یابد. آری، آن زمان است که به مقام نبوت می‌رسد، اما فقط به او وحی نمی‌شود.

۱. مائده، آیه ۱۵.

۲. نور، آیه ۳۵.

۳. شوری، آیه ۵۲.

پیامبر اسلام ﷺ فرمود: «کسی که قرآن را حفظ کند، مانند آن است که نبوت در وجود او درج شده (و همه صفات پیامبران را دارد)؛ جز آن که به او وحی نمی شود».

حافظ قرآن، دارای نور است و نورانیت، سینه اش جایگاه وحی است و این سینه از عذاب محفوظ می باشد و اگر برای ایمان، درجاتی است و بهشتیان براساس ایمانشان مستحق درجات مختلف فردوس برین اند، حافظ قرآن در اعلا درجه بهشت جای خواهد داشت. باید دانست که این برترنشینی، نه فقط در آخرت، بلکه در دنیا نیز هست؛ که آخرت، فقط تجلی اعمال است و این دنیا مزرعه کشت اعمال، و حافظ قرآن، حقیقتاً در این دنیا مافوق دیگران است و این برتری، فقط در آخرت ظهور می یابد و بس.

با این اوصاف، حافظ کلام نورانی وحی باید شاد و خوشحال باشد؛ زیرا فضل الهی او را دربر گرفته و فقط به خاطر فضل و رحمت الهی است که باید خوشنود بود: ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ﴾^۱

آری، اگر خداوند متعال اراده خیر به این بنده اش نداشت، اگر او را بیش از دیگران دوست نمی داشت، اگر او را از میان دیگر بندگان برنگزیده بود، هرگز به او توفیق حفظ کلامش را نمی داد و او را به این کرامت مفتخر نمی کرد. اما آنچه نشان از این مدعا دارد، آن است که پروردگار جهانیان، هرگاه بنده ای را بسیار دوست بدارد، مقام شفاعت در آخرت را برایش در نظر می گیرد. مقام شفاعت، جایگاهی والا و مخصوص اهل الله است و چنین مقدر شده که حافظ معجزه بی همتای نبی مکرم ﷺ، علاوه بر آن که خود وارد بهشت و رضوان الهی می شود، اجازه دارد تا ده نفر از نزدیکانش را که همگی اهل آتش و جهنمی بوده اند، شفاعت کند و سعادت مند

سازد: «من استظهر القرآن و حفظه و احل حلاله و حرم حرامه ادخله الله به الجنة و شفعه في عشرة من اهل بيته كلهم قد وجب له النار».^۱

وہ کہ چہ عظمتی دارد، حافظ سخن خدای رحمان؛ سخنی کہ پروردگار، بہترین خلائقش را برگزید تا این کلام را بر او وحی کند: ﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾^۲ سخنی جاویدان کہ سراسرش اعجاز و اولین معلمش خداست: ﴿الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ﴾^۳.

قرآن بر وجود مقدس پیامبر اسلام ﷺ نازل شد و ایشان طی ۲۳ سال، این بار سنگین رسالت را بہ تمام مردم جهان ابلاغ کرد: ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾^۴ و در این راه، مشکلات و سختی‌هایی را تحمل کرد کہ هیچ پیامبری در طول تاریخ، بہ اندازه او متحمل رنج نشده بود.

ویژگی‌های قرآن و سفارش‌های پیوستہ پیامبر اسلام ﷺ دربارہ آن، سبب شد تا این کتاب در سراسر زندگی مردم راه یابد و ہمہ چیز مسلمانان گردد؛ بہ‌ویژہ آن کہ مؤمنان آن روزگار، کتابی جز قرآن نداشتند و تلاوت، حفظ، تعلیم و تعلم بہ آن اختصاص داشت. حفظ قرآن، همواره یک سنت و عبادت بزرگ در میان مسلمانان بود و حتی پس از پدید آمدن صنعت چاپ نیز موقعیت خود را حفظ کرد. زیرا قرآن و حفظ آن، جدای از علوم و مطالب دیگر است. هدف از حفظ قرآن، رسیدن بہ کمال و معنویات است و نمی‌توان فقط بہ حفظ الفاظ بسندہ کرد، بلکہ باید مقدمہ‌ساز برای آن اهداف عالیہ باشد.

۱. محمد باقر مجلسی، بحارالانوار، ج ۹۲، ص ۱۹.

۲. علق، آیه ۱.

۳. الرحمن، آیه ۱ و ۲.

۴. اعراف، آیه ۱۵۸.

رمز رشد و تعالی مسلمانان در هر عصر و زمان، انس و ارتباط با قرآن و آموزه‌های حیات‌بخش آن است. در عصر اطلاعات و هزاره سوم، به‌رغم رشد تکنولوژی و صنعتی شدن امور، از مشخصه‌های بارز و عینی در رفتار عموم مردم جامعه، به‌ویژه جوانان، ناامیدی به زندگی و آینده است.

از طرف دیگر خداوند در قرآن، همواره بر تلاوت آیات کتابش تأکید کرده است: ﴿فَأَقْرءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرءَان﴾^۱. قرآن نیز بنا به تصریح خود، کتاب هدایت و راهنمای سلوک انسانی و مربی نفوس و شفای امراض قلبیه و نوربخش سیر الی الله است؛^۲ از این رو گوش دادن به کلام الهی و تلاوت آیات روح‌بخش آن، از دیگر نیازهای بشر است که موجب تسکین دردهای انسان می‌شود. انس با قرآن، شفای بیماری‌های روحی و روانی و باعث آرامش انسان در زندگی پراضطراب امروزی است.

روش‌های انس با این نامه عاشقانه الهی، فراوان است. از این میان، زیباترین شیوه انس، حفظ آیات نورانی قرآن در سینه است؛ زیرا تمرین و تکرار زیاد آیات به‌منظور تثبیت در حافظه، توفیقی است برای ارتباط زیاد با آیات وحی، که این نیز نورانی‌تی ظاهری و باطنی را در پی خواهد داشت. به‌دیگرسخن، وقتی انسان کلام الهی را به ذهن می‌سپارد، خودبه‌خود بر جانش اثر می‌گذارد و او را در مسیر عمل به اوامر الهی پیش می‌برد. همچنین در مواقع رویارویی با فرازونشیب‌های زندگی، به‌طور ناخودآگاه، آیات الهی بر زبانش جاری می‌گردد که همین سببی است برای حفظ آرامش و پیروزی بر مشکلات.

۱. مزمل، آیه ۲۰.

۲. یونس، آیه ۵۷.

ضرورت انس با قرآن و از آن میان حفظ آیاتش، برای طلاب علوم دینی و فراگیران معارف اسلامی بیشتر است. در مجامع و نشست‌های علمی، اولین و مهم‌ترین استدلال‌ها و استنادها استدلال‌های قرآنی است و هر قدر عالم دین، هنگام بیان معارف به آیات قرآن و مفاهیم آن مسلط‌تر باشد، مقبولیت بیشتری دارد؛ از این رو انس با قرآن، شرط ابتدایی برای هر مبلغ و عالم دینی می‌باشد. طلاب پیرو مکتب اهل بیت علیهم‌السلام نیز در جایگاه رهروان و مبلغان واقعی قرآن باید با آیات و موضوعات کتاب وحی مأنوس باشند. در این میان، آنچه انس با قرآن و تسلط و آشنایی هر چه بیشتر با آن را برای پیروان مکتب اهل بیت علیهم‌السلام به‌ویژه عالمان و مبلغان این مکتب ضروری‌تر می‌نماید، هجمه‌های تبلیغی علیه مذهب شیعه است. تهمت‌های ناروایی مانند اعتقاد نداشتن به اعتبار قرآن و نامأنوسی با قرآن و اهمیت ندادن به قرآن و توفیق نداشتن حفظ قرآن، مطالبی است که اهمیت مسلط بودن و مأنوس بودن پیروان مکتب اهل بیت علیهم‌السلام به‌ویژه علما و مبلغان دینی را دوچندان می‌کند. در این موقعیت، مبلغان دینی باید بیش از پیش با قرآن آشنا شوند و آن را به خاطر سپارند تا بتوانند با قدرت و تسلط کافی به نشر معارف قرآنی بپردازند؛ به‌ویژه آن‌که اهل سنت، در زمینه تلاوت و حفظ کلام وحی بسیار کوشیده‌اند و روحانیان و ائمه جماعات آنها حافظ کل یا نیمی از قرآن هستند. از طرف دیگر، حفظ آیات و روایات به مبلغ و عالم دین، قدرت و روحیه سخن‌گفتن، بحث و مناظره و استدلال و حتی تألیف و نوشتن می‌دهد.

بر این اساس، در سال‌های اخیر جامعه المصطفی‌العالمیه، که متولی آموزش و تربیت طلاب غیرایرانی می‌باشد، بر اهمیت حفظ قرآن تأکید داشته و برنامه‌هایی را نیز در این زمینه طراحی و اجرا کرده است. نمونه‌ای از این طرح‌ها

تألیف کتابی آموزشی برای حفظ قرآن می‌باشد. کتابی که پیش رو دارید، در این راستا اصول و روش‌های حفظ قرآن را بحث و بررسی کرده است. در فصل اول، اهمیت و ضرورت و واژه‌شناسی حفظ قرآن؛ در فصل دوم، اصول و مقدمات حفظ و در فصل سوم، به روش‌های حفظ و تکرار و تثبیت محفوظات پرداخته شده است. امید است که این کتاب بتواند گامی در راستای راهنمایی و تشویق و تعلیم فراگیران به حفظ و انس با قرآن بردارد.